

ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Волинського національного
університету імені Лесі Українки,
професор **Анатолій ЦЬОСЬ**

« 16 » травня 2025 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації кандидата політичних наук,
докторанта кафедри політології та публічного управління
Назарова Миколи Сергійовича «Підходи та механізми забезпечення
національної стійкості України як складової системи національної безпеки» за
спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси, поданої на здобуття
наукового ступеня доктора політичних наук

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ № 1

міжкафедрального семінару кафедр політології та публічного управління
та міжнародних комунікацій та політичного аналізу Волинського
національного університету імені Лесі Українки щодо рекомендації дисертації
Назарова Миколи Сергійовича «Підходи та механізми забезпечення
національної стійкості України як складової системи національної безпеки» за
спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси, поданої на здобуття
наукового ступеня доктора політичних наук

ПРИСУТНІ:

Члени кафедр: завідувач кафедри політології та публічного управління
д. політ. н. Бусленко В.В., завідувач кафедри міжнародних комунікацій та
політичного аналізу к. політ. н. Вознюк Є.В., декан факультету міжнародних
відносин, д. політ. н., проф. Шуляк А. М., декан факультету історії, політології
та національної безпеки, д. політ.н., проф. Ярош Я.Б., д. політ. н., проф.
Бортніков В.І., д. політ.н., проф. Ярош О.Б., д. політ. н., проф. Карпчук Н.П., д.
політ. н., проф. Тихомирова Є. Б., к. істор. н., доц. Моренчук А.А., к. політ. н.,
доц. Кулик С.М., к. політ. н., доц. Байрак С.О., к. політ. н., доц. Михалюк Н.Ю.,
лаб. О.Пахолок.

Науковий консультант – Шуляк Антоніна Миколаївна, доктор політичних
наук, професор, декан факультету міжнародних відносин, Волинський
національний університет імені Лесі Українки (м.Луцьк, Україна).

Голова засідання – завідувач кафедри політології та публічного управління д. політ. н., професор Бусленко В.В.

Секретар засідання – лаб. О.Пахолок

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Обговорення докторської дисертації кандидата політичних наук, докторанта кафедри політології та публічного управління Назарова Миколи Сергійовича «Підходи та механізми забезпечення національної стійкості України як складової системи національної безпеки» за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук

Тема дисертації Назарова М.С. «Підходи та механізми забезпечення національної стійкості України як складової системи національної безпеки» була затверджена на засіданні Вченої Ради Волинського національного університету імені Лесі Українки, протокол №13 від 30.11.2023 р. Науковий консультант – декан факультету міжнародних відносин, д. політ. н., проф. Шуляк А. М. Робота виконана на кафедрі політології та публічного управління ВНУ ім. Лесі Українки.

Дисертація подається до розгляду на міжкафедральний семінар вперше.

СЛУХАЛИ: про рекомендацію дисертації кандидата політичних наук, докторанта кафедри політології та публічного управління Назарова Миколи Сергійовича «Підходи та механізми забезпечення національної стійкості України як складової системи національної безпеки» за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук.

ВИСТУПИЛИ:

Голова засідання, завідувач кафедри політології та публічного управління д. політ. н., професор Бусленко В.В.: Пропонується до обговорення дисертація кандидата політичних наук, докторанта кафедри політології та публічного управління Назарова Миколи Сергійовича «Підходи та механізми забезпечення національної стійкості України як складової системи національної безпеки» за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Дисертація подається до розгляду на міжкафедральний семінар вперше.

Тема докторської дисертації затверджена на засіданні Вченої Ради Волинського національного університету імені Лесі Українки, протокол № 13 від 30.11.2023 р.

Зазначу, що у 2017 р. у результаті публічного захисту в спеціалізованій вченій раді ХНУ ім. В. Н. Каразіна дисертації «Формування пострадянських партійних систем з домінуючою партією: українська специфіка» здобув науковий ступінь кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02. – політичні інститути та процеси. Рішення спеціалізованої ради підтверджено дипломом кандидата політичних наук ДК № 044145.

На підставі ознайомлення із текстом дисертації можу констатувати, що є усі формальні підстави для розгляду питання про її рекомендацію до захисту на спеціалізованій вченій раді.

Якщо немає заперечень, пропоную перейти безпосередньо до обговорення дисертації. Слово для викладу основних положень роботи надається кандидату політичних наук, докторанту кафедри політології та публічного управління Назарову М.С.

Кандидат політичних наук, докторант кафедри політології та публічного управління Назарову М.С.: Вельмишановний головуючий, шановні члени кафедр, присутні! Маю честь представити до Вашого розгляду дисертаційну роботу на тему: «Підходи та механізми забезпечення національної стійкості України як складової системи національної безпеки».

Вплив гібридної агресії Російської Федерації (далі – РФ) проти України особливо активно став проявлятися, починаючи з 2014 року. Революція Гідності стала символічним тригером для керівництва РФ, що сигналізував про різку зміну зовнішньополітичного вектору розвитку України. Анексія Криму, військові дії на сході України, а також перманентні інформаційно-психологічні операції актуалізували необхідність пошуку асиметричних відповідей. Зіштовхнувшись з більш ресурсно сильним суперником, Україна шукає альтернативні способи реагування на російську загрозу. Концепт національної стійкості та його практичне втілення в українські реалії може стати потенційним рішенням цієї безпекової дилеми. Сильне громадянське суспільство має важливе значення в контексті національної стійкості та безпеки, адже саме цей інститут стає важливим фактором безпеки поруч із державними інститутами.

Потенціал України в конфлікті з РФ полягає в її громадянському суспільстві та волонтерському русі, який виник як рефлекс виживання в умовах важких негараздів і дисфункції державних органів влади. Однак існує ризик, що цей сприятливий імпульс, тобто можливість скористатися громадянським суспільством для підвищення національної стійкості, може бути втрачений через схильність України до традиційного розуміння безпеки, орієнтованого на клієнта. З 2014 року українська держава ефективно використовувала потенціал громадянського суспільства у функціонуванні органів безпеки. Під час реалізації реформ в частині безпеки Україна мала на меті залучити громадськість до

вироблення рішень і гарантувати більш обґрунтований контроль за об'єктами безпеки та захисту. Адміністративна структура також має містити компоненти, які дозволяють забезпечити всебічний підхід суспільства до управління національною безпекою.

Концепт національної стійкості є вкрай перспективним для теоретичних розробок і практичних реалізацій. Суть концепту полягає в інституціоналізації партнерських стосунків державних інститутів та громадського сектору в питаннях національної безпеки. Суть стійкості полягає у здатності суспільства в партнерстві з владою долати різного роду кризи та конфлікти з мінімальними втратами та можливістю швидкого відновлення. Стійкість пов'язана з суспільною довірою та здатністю до самоорганізації.

В умовах глобальних викликів, у першу чергу пов'язаних із війною, а також глобальних економічних викликів, корупцією, масованим поширенням дезінформації та локальних викликів, що дестабілізують соціально-економічну та політичну ситуацію, існують ризики посилення нестабільності територіальних громад, що у свою чергу може загрожувати безпеці країни. Концепт національної стійкості ґрунтується на підході, що стійкість концентрується не так в центрі (столиці) як в громадах. І жодні реформи органів центральної влади не зможуть суттєво вплинути на безпеку держави, якщо територіальні громади не стануть самодостатніми безпековими одиницями.

Стійкість територіальних громад є важливою характеристикою внутрішніх процесів у спільноті та виражає наявний потенціал до відновлення, а у подальшому і до розвитку. Для розуміння феномену стійкості необхідно розібрати аспекти як індивідуальної стійкості, так і безпосередньо стійкості спільнот (громад). Війна в значній мірі мінімізує людський потенціал громад. Масова евакуація цивільного населення, міграції та людські втрати радикально вплинули на структуру та чисельність населення. Поряд з цим органи місцевої влади не володіють повним масивом інформації стосовно соціально-демографічного складу населення, міграційних процесів, що обмежує управління людським потенціалом громади.

Мета дослідження полягає у здійсненні комплексного аналізу феномену національної стійкості, визначення місця та ролі національної стійкості в структурі системи національної безпеки України, а також підходів та механізмів забезпечення національної стійкості України.

Об'єктом дисертаційного дослідження є національна стійкість України як складова системи національної безпеки держави.

Предмет дослідження – підходи та механізми забезпечення національної стійкості України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному міждисциплінарному дослідженні феномену національної стійкості України через призму системи національної безпеки держави; визначенні дієвих механізмів забезпечення національної стійкості як на рівні держави, так і регіональному і локальному рівнях.

У дослідженні вперше сформовано авторський підхід відносно критеріїв відмежування національної безпеки від національної стійкості, якими названо сфокусованість, темпоральну перспективу, суб'єктний склад, методологію оцінювання, характер заходів, ресурсний підхід, правову регламентацію, цільову спрямованість, організаційну структуру та характер прийняття рішень.

Визначено види механізмів забезпечення національної стійкості: організаційно-правовий механізм (забезпечення національної стійкості являє собою комплексну систему нормативних, інституційних та контрольних елементів, спрямованих на створення та підтримку стійкого функціонування держави в умовах різноманітних викликів та загроз).

Інформаційно-технологічний механізм забезпечення національної стійкості представляє собою комплексну систему технологічних рішень, інформаційних ресурсів та аналітичних інструментів, спрямованих на виявлення, попередження та протидію загрозам національній безпеці у цифровому просторі забезпечення та соціально-економічний механізм забезпечення національної стійкості спрямований на створення та підтримку стабільного соціально-економічного середовища, здатного протистояти кризам та швидко відновлюватися після потрясінь.

Надано визначення поняття «модель національної стійкості», під яким пропонується розуміти концептуально-практичну систему організації та функціонування механізмів забезпечення державної стабільності, що об'єднує сукупність взаємопов'язаних компонентів, принципів, методів і інструментів.

Розроблено комплексну типологізацію моделей національної стійкості за чотирма критеріями: масштабом охоплення (локальні, національні, регіональні), спрямованістю (військово-орієнтовані, цивільно-орієнтовані, комплексні), механізмами реалізації (централізовані, децентралізовані) та інституційною структурою (державно-центричні, суспільно-орієнтовані, державно-приватного партнерства).

Розроблено комплексний підхід до забезпечення національної стійкості, який інтегрує сім взаємопов'язаних напрямів розвитку системи, що враховує як традиційні, так і новітні загрози національній безпеці.

Уточнено визначення поняття «безпека», під якою пропонується розуміти динамічний стан системи (індивіда, суспільства, держави), що характеризується здатністю ефективно протистояти, адаптуватися та розвиватися в умовах

постійної наявності внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечуючи при цьому захист фундаментальних цінностей та інтересів, збереження ідентичності та потенціалу для сталого розвитку.

Визначено поняття «національна безпека», під якою пропонується розуміти динамічний стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує збереження суверенітету, територіальної цілісності, сталий розвиток країни та її здатність відстоювати національні інтереси в мінливому глобальному середовищі.

Сформовано концептуальне розуміння регіональної стійкості та стійкості територіальних громад шляхом формулювання авторського визначення, яке враховує специфіку українського контексту та сучасні виклики.

Здійснено систематизацію факторів, що впливають на стійкість регіонів та територіальних громад, з урахуванням економічних, соціальних, інфраструктурних, екологічних, інституційних та безпекових аспектів.

Реалізовано концептуально-методологічний підхід до аналізу кореляції між типологією кризових ситуацій та їх викликами для національної стійкості через системне дослідження детермінант виникнення, масштабів впливу та рівнів загроз, що дозволило поглибити розуміння їх впливу на безпекові, економічні, соціальні та інституційно-управлінські аспекти держави.

Удосконалено методологічний інструментарій зміцнення національної стійкості та оптимізації антикризових механізмів шляхом імплементації інноваційних технологій, зокрема генеративних алгоритмів штучного інтелекту, децентралізованих блокчейн-реєстрів та комплексної цифрової трансформації управлінських процесів, що забезпечує підвищення адаптивності та результативності стратегічного реагування на кризові виклики.

Уточнено методичний підхід до імплементації міжнародних практик забезпечення національної стійкості в українську модель через систематизацію та адаптацію найбільш ефективних механізмів з урахуванням внутрішніх викликів і стратегічних пріоритетів держави.

Сформовано концептуальну модель інституційної архітектури національної стійкості України, яка представляє собою багаторівневу систему реагування, що включає комплекс взаємопов'язаних інституцій, охоплюючи державні органи, органи безпеки та реагування, економічні інституції та органи місцевого самоврядування.

Дістало подальшого розвитку концептуальне розуміння міждисциплінарного характеру національної стійкості через поглиблення аналізу взаємозв'язків між правовими, економічними, управлінськими та політичними аспектами її забезпечення, що дозволило розширити теоретичне осмислення цього феномену в системі національної безпеки України.

Визначено теоретико-методологічні засади аналізу національної стійкості як складової системи національної безпеки шляхом інтеграції системного, діалектичного та структурно-функціонального підходів, що дозволило виявити взаємозалежність структурних та функціональних аспектів національної стійкості в умовах динамічної трансформації безпекового середовища.

Проведено аналіз методологічних підходів до оцінки стійкості на регіональному рівні, що дозволило визначити необхідність їх комплексного застосування для отримання всебічної оцінки.

Досліджено вплив децентралізації на формування нових підходів до забезпечення стійкості громад, що виявило позитивні тенденції у розвитку локальних стратегій стійкості та міжмуніципального співробітництва.

Проаналізовано підходи до формування механізмів адаптації систем національної стійкості в умовах кризових періодів, з акцентом на інтеграцію інноваційних стратегій реагування, підвищення оперативності управлінських рішень та зміцнення інституційної спроможності до протидії багатофакторним загрозам.

Здійснено дослідження практичного досвіду окремих держав, які перебувають у специфічних кризових періодах у контексті забезпечення національної стійкості, що дозволило ідентифікувати ефективні приклади реалізації адаптаційних механізмів, оцінити їх результативність та визначити потенціал для адаптації і впровадження в умовах інших національних контекстів з урахуванням локальних особливостей і викликів.

Обґрунтовано концептуальні підходи до формування багаторівневої системи правового регулювання національної стійкості на основі взаємодії міжнародного, конституційного, національного та локального рівнів з урахуванням їх функціональної специфіки, механізмів координації та адаптації до сучасних безпекових викликів.

Сформовано функціональну модель взаємодії ключових інституційних акторів забезпечення національної стійкості у кризових ситуаціях, зокрема механізм вертикального управління, горизонтальної координації, а також забезпечення національної стійкості через ефективне оперативне реагування.

Дякую за увагу!

ВИСТУПИЛИ:

Науковий консультант – Шуляк А. М., доктор політичних наук, професор, декан факультету міжнародних відносин, Волинський національний університет імені Лесі України.

(ТЕКСТ ВІДГУКА ДОДАЄТЬСЯ)

У цілому докторська дисертація докторанта кафедри політології та публічного управління Назарова Миколи Сергійовича «Підходи та механізми

забезпечення національної стійкості України як складової системи національної безпеки» за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів» щодо дисертації для здобуття наукового ступеня доктора політичних наук та може бути рекомендована до захисту.

Рецензенти:

Доктор політичних наук, професор кафедри політології та публічного управління Ярош О.Б.: У дослідженні Назаровим М.С. сформовано авторський підхід відносно критеріїв відмежування національної безпеки від національної стійкості, якими названо сфокусованість, темпоральну перспективу, суб'єкти, методологію оцінювання, характер заходів, ресурсний підхід, правову регламентацію, цільову спрямованість, організаційну структуру та характер прийняття рішень, а також визначено механізми її забезпечення національної стійкості. У той же час є потреба у кількох уточненнях:

1) На С. 264 у рисунку 4.1.1 Нормативні засади національної стійкості в Україні, наведені: міжнародний, конституційний, національний та локальний рівні. Потребує уточнення, чому, на думку автора, не варто виокремлювати регіональний рівень у запропонованій автором концепції як окремий, оскільки області як адміністративно-територіальні одиниці відіграють важливу роль у формуванні та забезпеченні національної стійкості.

2) Яку роль, на думку автора, відіграє і може відігравати у забезпеченні національної стійкості Міністерство національної єдності України, яке створене Кабінетом Міністрів України 3 грудня 2024 року, перейменувавши Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

3) На С.6-7 у новизні і результатах дисертаційного дослідження є пункт: «Дістало подальшого розвитку концептуальне розуміння міждисциплінарного характеру національної стійкості через поглиблення аналізу взаємозв'язків між правовими, економічними, управлінськими та політичними аспектами її забезпечення, що дозволило розширити теоретичне осмислення цього феномену всистемі національної безпеки України». Пропозиція замінити «дістало» на «набуло», оскільки значення «дістало» – крайній стан роздратування від чогось, допекло.

Висловлені вище рекомендації не впливають на загальну високу оцінку роботи. На основі аналізу тексту дисертації та її реферату можна зробити висновки про те, що актуальність досліджуваної проблеми, її теоретико-методологічне обґрунтування та джерельна база отримали належне опрацювання

та аргументацію. Не викликають заперечень використані методи дослідження, наукова новизна й практичне значення отриманих результатів. Дисертаційне дослідження відповідає встановленим вимогам, а її автор, Назаров Микола Сергійович, заслуговує на рекомендацію до захисту дисертаційного дослідження на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Завідувач кафедри політології та публічного управління, доктор політичних наук, професор Бусленко В.В.: Дисертаційне дослідження Назарова Миколи Сергійовича є завершеною науковою працею. Мета та поставлені завдання дослідження виконані та представлені у висновках до роботи. У якості пропозиції я би запропонував здійснити більш чітку диференціацію понять «інститут» та «інституція» для кращого розуміння акцентів дослідження. Загалом докторська дисертація докторанта кафедри політології та публічного управління Назарова Миколи Сергійовича «Підходи та механізми забезпечення національної стійкості України як складової системи національної безпеки» за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси може бути рекомендована до захисту.

Доктор політичних наук, професор кафедри політології та публічного управління Борніков В.І.: Дисертаційне дослідження докторанта Назарова Миколи Сергійовича є актуальною та завершеною роботою, яка може бути допущена до захисту. Методологія дослідження чітко вивірена та відповідає тим завданням, які докторант вирішує під час дослідження. Завдання та мета дослідження у повній мірі розкриті у висновках роботи. Щодо актуальності теми дослідження взагалі немає жодних нарікань. Тематика дослідження є актуальною, маловивченою, а дослідження Назарова М.С. у більшій мірі базується на англомовному масиві літератури. У підсумку вважаю дисертаційну роботу докторанта Назарова Миколи Сергійовича завершеною науковою кваліфікаційною роботою, яку можна пропонувати на захист у Спеціалізованій вченій раді.

ВІДПОВІДІ НА ЗАУВАЖЕННЯ:

1. У локалізації дослідження національної стійкості ми виходимо з того, що відповідно до адміністративно-територіальної реформи України, основною одиницею вважається територіальна громада. У доповненні до цього, сама концепція національної стійкості виходить з того, що стійкість формується на місця, тобто на рівні територіальних громад, а не в столиці. Відповідно, в дослідженні стійкості ми виділяємо міжнародний, національний та локальний рівні.

2. Міністерство національної єдності України відіграє важливу роль у реалізації політики держави у забезпеченні національної стійкості. Повернення

українців додому, створення відповідних безпекових, економічних, інфраструктурних умов є задачею Міністерства.

3. Так, зауваження щодо зміни «дістало» на «набуло» буде враховане.

4. Щодо уточнення понять «інститут» та «інституція» ми погоджуємося, що це важливо і зробимо необхідні зміни.

ЗАПИТАННЯ ДО ДИСЕРТАНТА ТА ВІДПОВІДІ НА НИХ:

1. Д.політ.н., проф. кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Карпчук Н.П.

ЗАПИТАННЯ: *Чи сприяє державний додаток «Дія» формуванню національної стійкості України?*

ВІДПОВІДЬ: Основна функція додатку полягає у забезпеченні сервісів, тобто певного рівня комфорту при наданні державних послуг. Напрямку додаток не впливає на формуванні стійкості, однак є важливим етапом розвитку державних сервісів.

ЗАПИТАННЯ: *Наскільки інформаційна складова важлива для забезпечення національної стійкості?*

ВІДПОВІДЬ: Інформаційна складова сьогодні є наскрізною для будь-яких гібридних форм агресії. При кінетичній агресії, як сьогодні ми бачимо на прикладі війни РФ проти України інформаційно-психологічні операції є не менш важливими, ніж результати на полі бою. Таким чином, інформаційна стійкість є важливою складовою національної стійкості, а задача держави полягає у захисті власного інформаційного поля.

2. Д. політ. н., проф. кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Тихомирова Є.Б.

ЗАПИТАННЯ: *Чи торкаєтесь Ви в дисертації питань екологічної стійкості?*

ВІДПОВІДЬ: Так, екологічна стійкість є надзвичайно важливою складовою національної стійкості. Забруднення навколишнього середовища, а також наслідки військових дій дають підстави для переосмислення питань безпеки з точки зору екології. Масив наукової літератури зі стійкості громад можна умовно поділити на два напрямки: один з напрямків походить від екології та стосується стійкості екосистем або інтегрованих соціально-екологічних систем. У рамках цього підходу дослідники розглядають стійкість громад в широкому контексті захисту навколишнього середовища, економічного розвитку територій та мінімізації забруднення екосистеми. Цей напрямок доволі добре розвинений та має піднапрями, де розглядаються питання розвитку інфраструктури територіальних громад, соціально-економічний розвиток та його вплив на стійкість громад, питання побудови промислових та сільськогосподарських потужностей в громадах з оцінкою відповідного екологічного ефекту.

Голова засідання, завідувач кафедри політології та публічного управління, д. політ. н., проф. Бусленко В.В.: В ході обговорення дисертаційної роботи до неї не було висунуто зауважень, що торкалися самої суті роботи. Отже, можна констатувати, що дисертація кандидата політичних наук, докторанта кафедри політології та публічного управління Назарова Миколи Сергійовича «Підходи та механізми забезпечення національної стійкості України як складової системи національної безпеки» носить оригінальний і завершений характер, є актуальною і самостійною роботою.

Таким чином **кафедра ухвалила:**

1. Дисертаційна робота містить розробки наукової новизни, що надає їй вагомого значення в рамках політичних інститутів та процесів.

2. Дослідження узгоджується з комплексними науковими темами Сумського державного університету за темами «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів» (номер державної реєстрації 0120U100474); «Корупція в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови: оптимальна модель протидії» (номер державної реєстрації 0124U000556). У межах тем автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою теоретичних, організаційних, інституційних положень та механізмів формування і забезпечення національної стійкості як складової системи національної безпеки

3. Висновки дослідження знайшли своє підтвердження у 20 наукових працях, зокрема 1 підрозділ в колективній монографії, 14 наукових статей, із них 3 – у наукових фахових виданнях України з політичних наук, 1 – у закордонних наукових виданнях, 9 – у виданнях, що входять до баз Scopus / Web of Science та 6 тез конференцій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

4. Текст дисертації відповідає спеціальності 23.00.02 – політичні інститути і процеси, оскільки містить системне теоретико-методологічне й прикладне дослідження політичних інститутів та процесів у сфері національної безпеки України, враховує міжнародний досвід і пропонує нові підходи до розвитку державної політики у цій сфері, вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів» щодо дисертації для здобуття наукового ступеня доктора політичних наук.

5. Науковий ступінь кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси Назаров М.С. здобув у 2017 р. у результаті публічного захисту в спеціалізованій вченій раді ХНУ ім. В.Н.Каразіна, тема дисертації «Формування пострадянських партійних систем з домінуючою партією: українська специфіка».

Відповідно до вимог Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів» щодо дисертації для здобуття наукового ступеня доктора політичних наук може бути подана для розгляду до спеціалізованої ради із захисту докторських дисертацій з політичних наук.

6. У докторській дисертації не використані матеріали й висновки кандидатської дисертації здобувача. Наукові положення і результати, які виносилися на захист у кандидатській дисертації «Формування пострадянських партійних систем з домінуючою партією: українська специфіка», повторно не виноситися на захист здобувачем наукового ступеня доктора наук.

7. Затвердити висновок, підготовлений докторами наук, професорами Бусленко В.В., Ярош О.Б., Бортніков В.І. у такій редакції:

Тема дисертації кандидата політичних наук, докторанта кафедри політології та публічного управління Назарова Миколи Сергійовича «Підходи та механізми забезпечення національної стійкості України як складової системи національної безпеки» за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук була затверджена на засіданні Вченої Ради Волинського національного університету імені Лесі Українки, протокол №13 від 30.11.2023 р. Науковий консультант – Шуляк Антоніна Миколаївна, доктор політичних наук, професор, декан факультету міжнародних відносин, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м.Луцьк, Україна). Робота виконана на кафедрі політології та публічного управління ВНУ ім. Лесі Українки. Дисертація подається до розгляду на міжкафедральному семінарі вперше.

Актуальність теми дослідження. Вплив гібридної агресії Російської Федерації (далі – РФ) проти України особливо активно став проявлятися, починаючи з 2014 року. Революція Гідності стала символічним тригером для керівництва РФ, що сигналізував про різку зміну зовнішньополітичного вектору розвитку України. Анексія Криму, військові дії на сході України, а також перманентні інформаційно-психологічні операції актуалізували необхідність пошуку асиметричних відповідей. Зіштовхнувшись з більш ресурсно сильним суперником, Україна шукає альтернативні способи реагування на російську загрозу. Концепт національної стійкості та його практичне втілення в українські реалії може стати потенційним рішенням цієї безпекової дилеми. Сильне громадянське суспільство має важливе значення в контексті національної стійкості та безпеки, адже саме цей інститут стає важливим фактором безпеки поруч із державними інститутами.

Потенціал України в конфлікті з РФ полягає в її громадянському суспільстві та волонтерському русі, який виник як рефлекс виживання в умовах важких негараздів і дисфункції державних органів влади. Однак існує ризик, що цей сприятливий імпульс, тобто можливість скористатися громадянським суспільством для підвищення національної стійкості, може бути втрачений через схильність України до традиційного розуміння безпеки, орієнтованого на клієнта. З 2014 року українська держава ефективно використовувала потенціал громадянського суспільства у функціонуванні органів безпеки. Під час реалізації реформ в частині безпеки Україна мала на меті залучити громадськість до вироблення рішень і гарантувати більш обґрунтований контроль за об'єктами безпеки та захисту. Адміністративна структура також має містити компоненти, які дозволяють забезпечити всебічний підхід суспільства до управління національною безпекою.

Концепт національної стійкості є вкрай перспективним для теоретичних розробок і практичних реалізацій. Суть концепту полягає в інституціоналізації партнерських стосунків державних інститутів та громадського сектору в питаннях національної безпеки. Суть стійкості полягає у здатності суспільства в партнерстві з владою долати різного роду кризи та конфлікти з мінімальними втратами та можливістю швидкого відновлення. Стійкість пов'язана з суспільною довірою та здатністю до самоорганізації.

В умовах глобальних викликів, у першу чергу пов'язаних із війною, а також глобальних економічних викликів, корупцією, масованим поширенням дезінформації та локальних викликів, що дестабілізують соціально-економічну та політичну ситуацію, існують ризики посилення нестабільності територіальних громад, що у свою чергу може загрожувати безпеці країни. Концепт національної стійкості ґрунтується на підході, що стійкість концентрується не так в центрі (столиці) як в громадах. І жодні реформи органів центральної влади не зможуть суттєво вплинути на безпеку держави, якщо територіальні громади не стануть самодостатніми безпековими одиницями.

Стійкість територіальних громад є важливою характеристикою внутрішніх процесів у спільноті та виражає наявний потенціал до відновлення, а у подальшому і до розвитку. Для розуміння феномену стійкості необхідно розібрати аспекти як індивідуальної стійкості, так і безпосередньо стійкості спільнот (громад). Війна в значній мірі мінімізує людський потенціал громад. Масова евакуація цивільного населення, міграції та людські втрати радикально вплинули на структуру та чисельність населення. Поряд з цим органи місцевої влади не володіють повним масивом інформації стосовно соціально-демографічного складу населення, міграційних процесів, що обмежує управління людським потенціалом громади.

Ступінь новизни та важливість отриманих результатів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному міждисциплінарному дослідженні феномену національної стійкості України через призму системи національної безпеки держави; визначенні дієвих механізмів забезпечення національної стійкості як на рівні держави, так і регіональному і локальному рівнях. У дослідженні вперше сформовано авторський підхід відносно критеріїв відмежування національної безпеки від національної стійкості, якими названо сфокусованість, темпоральну перспективу, суб'єктний склад, методологію оцінювання, характер заходів, ресурсний підхід, правову регламентацію, цільову спрямованість, організаційну структуру та характер прийняття рішень.

Визначено види механізмів забезпечення національної стійкості: організаційно-правовий механізм (забезпечення національної стійкості являє собою комплексну систему нормативних, інституційних та контрольних елементів, спрямованих на створення та підтримку стійкого функціонування держави в умовах різноманітних викликів та загроз). Інформаційно-технологічний механізм забезпечення національної стійкості представляє собою комплексну систему технологічних рішень, інформаційних ресурсів та аналітичних інструментів, спрямованих на виявлення, попередження та протидію загрозам національній безпеці у цифровому просторі забезпечення та соціально-економічний механізм забезпечення національної стійкості спрямований на створення та підтримку стабільного соціально-економічного середовища, здатного протистояти кризам та швидко відновлюватися після потрясінь.

Надано визначення поняття «модель національної стійкості», під яким пропонується розуміти концептуально-практичну систему організації та функціонування механізмів забезпечення державної стабільності, що об'єднує сукупність взаємопов'язаних компонентів, принципів, методів і інструментів. Розроблено комплексну типологізацію моделей національної стійкості за чотирма критеріями: масштабом охоплення (локальні, національні, регіональні), спрямованістю (військово-орієнтовані, цивільно-орієнтовані, комплексні), механізмами реалізації (централізовані, децентралізовані) та інституційною структурою (державно-центричні, суспільно-орієнтовані, державно-приватного партнерства).

Розроблено комплексний підхід до забезпечення національної стійкості, який інтегрує сім взаємопов'язаних напрямів розвитку системи, що враховує як традиційні, так і новітні загрози національній безпеці. Уточнено визначення поняття «безпека», під якою пропонується розуміти динамічний стан системи (індивіда, суспільства, держави), що характеризується здатністю ефективно

протистояти, адаптуватися та розвиватися в умовах постійної наявності внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечуючи при цьому захист фундаментальних цінностей та інтересів, збереження ідентичності та потенціалу для сталого розвитку. Визначено поняття «національна безпека», під якою пропонується розуміти динамічний стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує збереження суверенітету, територіальної цілісності, сталий розвиток країни та її здатність відстоювати національні інтереси в мінливому глобальному середовищі. Сформовано концептуальне розуміння регіональної стійкості та стійкості територіальних громад шляхом формулювання авторського визначення, яке враховує специфіку українського контексту та сучасні виклики.

Здійснено систематизацію факторів, що впливають на стійкість регіонів та територіальних громад, з урахуванням економічних, соціальних, інфраструктурних, екологічних, інституційних та безпекових аспектів.

Реалізовано концептуально-методологічний підхід до аналізу кореляції між типологією кризових ситуацій та їх викликами для національної стійкості через системне дослідження детермінант виникнення, масштабів впливу та рівнів загроз, що дозволило поглибити розуміння їх впливу на безпекові, економічні, соціальні та інституційно-управлінські аспекти держави.

Удосконалено методологічний інструментарій зміцнення національної стійкості та оптимізації антикризових механізмів шляхом імплементації інноваційних технологій, зокрема генеративних алгоритмів штучного інтелекту, децентралізованих блокчейн-реєстрів та комплексної цифрової трансформації управлінських процесів, що забезпечує підвищення адаптивності та результативності стратегічного реагування на кризові виклики.

Уточнено методичний підхід до імплементації міжнародних практик забезпечення національної стійкості в українську модель через систематизацію та адаптацію найбільш ефективних механізмів з урахуванням внутрішніх викликів і стратегічних пріоритетів держави.

Сформовано концептуальну модель інституційної архітектури національної стійкості України, яка представляє собою багаторівневу систему реагування, що включає комплекс взаємопов'язаних інституцій, охоплюючи державні органи, органи безпеки та реагування, економічні інституції та органи місцевого самоврядування.

Дістало подальшого розвитку концептуальне розуміння міждисциплінарного характеру національної стійкості через поглиблення аналізу взаємозв'язків між правовими, економічними, управлінськими та політичними аспектами її забезпечення, що дозволило розширити теоретичне осмислення цього феномену в системі національної безпеки України.

Визначено теоретико-методологічні засади аналізу національної стійкості як складової системи національної безпеки шляхом інтеграції системного, діалектичного та структурно-функціонального підходів, що дозволило виявити взаємозалежність структурних та функціональних аспектів національної стійкості в умовах динамічної трансформації безпекового середовища.

Проведено аналіз методологічних підходів до оцінки стійкості на регіональному рівні, що дозволило визначити необхідність їх комплексного застосування для отримання всебічної оцінки.

Досліджено вплив децентралізації на формування нових підходів до забезпечення стійкості громад, що виявило позитивні тенденції у розвитку локальних стратегій стійкості та міжмуніципального співробітництва.

Проаналізовано підходи до формування механізмів адаптації систем національної стійкості в умовах кризових періодів, з акцентом на інтеграцію інноваційних стратегій реагування, підвищення оперативності управлінських рішень та зміцнення інституційної спроможності до протидії багатofакторним загрозам.

Здійснено дослідження практичного досвіду окремих держав, які перебувають у специфічних кризових періодах у контексті забезпечення національної стійкості, що дозволило ідентифікувати ефективні приклади реалізації адаптаційних механізмів, оцінити їх результативність та визначити потенціал для адаптації і впровадження в умовах інших національних контекстів з урахуванням локальних особливостей і викликів.

Обґрунтовано концептуальні підходи до формування багаторівневої системи правового регулювання національної стійкості на основі взаємодії міжнародного, конституційного, національного та локального рівнів з урахуванням їх функціональної специфіки, механізмів координації та адаптації до сучасних безпекових викликів.

Сформовано функціональну модель взаємодії ключових інституційних акторів забезпечення національної стійкості у кризових ситуаціях, зокрема механізм вертикального управління, горизонтальної координації, а також забезпечення національної стійкості через ефективне оперативне реагування.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Теоретичні положення і висновки дослідження, сприяють кращому розумінню державно-політичних процесів у сфері національної безпеки. Виявлені особливості функціонування моделей національної стійкості в ЄС, НАТО та окремих національних державах, що сприятиме виокремленню та імплементації кращих практик забезпечення стійкості в систему національної безпеки України. Також детально проаналізовано інституційне забезпечення національної стійкості в Україні та найбільш перспективні шляхи удосконалення системи національної

стійкості України. Результати дисертаційної роботи можуть бути використані для вдосконалення законодавства у сфері національної безпеки України. Матеріали дисертації стануть у нагоді у процесі післявоєнного відновлення України для реалізації концепції забезпечення національної системи стійкості.

Теоретичні положення та висновки, викладені в дисертації, можна використати при підготовці навчальних програм, методичних матеріалів і занять із різних дисциплін, наприклад, «Політологія», «Міжнародні відносини», «Державне управління» та ін. Результати дослідження також будуть корисними для політичних інституцій при розробці та оновленні законодавства у сфері національної безпеки. Результати дисертації використані в навчальному процесі Сумського державного університету під час викладання таких дисциплін: «Політологія», «Інформаційні війни», «Україна у світовій політиці», «Сучасні виклики глобальній та регіональній безпеці зі змістовним модулем: «Збройні конфлікти в сучасному світі».

Особистий внесок здобувача. За темою дисертації опубліковано 20 наукові праці, зокрема 1 підрозділ в колективній монографії, 14 наукових статей, із них 3 – у наукових фахових виданнях України з політичних наук, 1 – у закордонних наукових виданнях, 9 – у виданнях, що входять до баз Scopus / Web of Science та 6 тез конференцій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації. У роботі відсутні порушення академічної доброчесності. Дисертація Назарова М.С. є самостійною науковою працею, в якій висвітлено власні ідеї і розробки автора.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження пройшли обговорення на методологічних семінарах та засіданнях кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету. Результати дисертації апробовані під час роботи таких міжнародних конференцій: «Cognitive Resilience against hostile Disinformation, social Polarisation and harmful Radicalisation» (Таллінн, 2019); «Historical memory, remembrance and reconciliation, cognitive resilience and psychological defence and crisis communication» (Таллінн 2020); «The New Era of Insecurity» (Хельсінкі, 2022); «Lennart Meri Conference» (Таллінн, 2023); NATO Public Forum 2023 (Вільнюс, 2023); «Виклики безпеки на локальному рівні» під егідою NATO Science for Peace and Security Program (Краків, 2023); GLOBSEC 2024 (Прага, 2024); NATO Public Forum 2024 (Вашингтон, 2024); Саміт релігійної свободи IRF Summit (Вашингтон, 2025); всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій: Всеукраїнська науково-практична конференція з ПРОКиїв (Київ, 2024); Всеукраїнська наукова конференція: Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства (Суми, 2024); XI Всеукраїнська науково-практична конференція «Суспільно-політичні процеси в

Україні та світі: історія, проблеми, перспективи» (Суми, 2024); Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень (Луцьк, 2024).

Окрім того, Назаров М.С. співвиконавець міжнародних та національних наукових проєктів:

- «Побудова стійкості в конфлікті шляхом діалогу» (СМ_28112022-3), дослідницька робота на замовлення Українського незалежного центру політичних досліджень (УНЦПД);

- розробка методології для дослідження готовності територіальних громад до нормалізації суспільно-політичного життя «Аудит безпеки громад», на замовлення громадянської мережі «ОПОРА», за підтримки Європейського Союзу;

- експертиза політик євроінтеграції в рамках проєкту «Мережа гендерних аналітичних центрів: посилення спроможності задля розробки передових політик, оцінки впливу, стратегічної адвокації та сфокусованих комунікацій щодо політик» за підтримки ЄС;

- «Розробка методики взаємодії правоохоронних органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів» (№0120U100474), науково-дослідна робота на замовлення МОН України, 2020-2022;

- «Дослідження шляхів вдосконалення структури та рівня зайнятості населення працездатних територій Сумської області». Замовник - Департамент соціального захисту населення Сумської ОДА (договір № 129 від 26.12.2018 року);

- «Приєднання України до європейського та євроатлантичного простору як гарантія національної безпеки», Європейська комісія, 2018-2020;

- «Механізми впливу громадянського суспільства на європейську інтеграцію України», Європейська комісія, 2015-2017;

- Україно-естонського наукового проєкту "Стійка Україна" за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Естонії, 2017-2022 рік.

За затвердження висновку проголосували:

«ЗА» – 12

«ПРОТИ» – 0

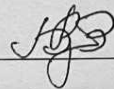
«УТРИМАЛИСЯ» – 0

Результати експертизи та засідання фахового семінару. Рецензенти на підставі експертизи дисертаційного дослідження та наукових публікацій, у яких висвітлені основні наукові відкриття, а також за результатами засідання фахового міжкафедрального семінару, на якому була апробована дисертація, ухвалили одноголосне рішення – рекомендувати до захисту у спеціалізованій

вченій раді дисертацію кандидата політичних наук, докторанта кафедри політології та публічного управління Назарова Миколи Сергійовича «Підходи та механізми забезпечення національної стійкості України як складової системи національної безпеки» за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси, поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук.

Рецензенти:

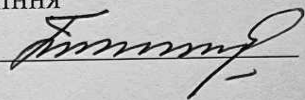
Завідувач кафедри політології та публічного управління,
д. політ. н., проф. Бусленко В. В.

Д. політ. н., проф. кафедри політології та публічного управління
Ярош О. Б.

Д. політ. н., проф. кафедри політології та публічного управління
Бортніков В. І.

Завідувач кафедри політології та публічного управління
доктор політичних наук

Бусленко В.В., Ярош О.Б.,
Бортніков В.І.
2025 р.

проф. Василь БУСЛЕНКО

Секретар

Ольга ПАХОЛОК